

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALAND

Naturvårdsenheten

BILAGA 3

Diarienummer:

511-10270-2000

Sid 1(7)

Skötselplan för del av Stigfjordens Naturreservat – Sundsby Säteri och Sundsby gård (Sundsby 2:1), Tjörns kommun

Övergripande mål

Det övergripande målet är att bevara och vårda ett värdefullt äldre kulturlandskap som har ett rikt växt- och djurliv.

Sundsby utgör en karaktäristisk högeståndsmiljö med medeltida ursprung, där den rumsliga strukturen är väl bevarad åtminstone sedan det första kartmaterialets tid vid sekelskiftet 1700.

Det öppna och ljusa beteslandskap som tidigare präglade Sundsby har emellertid ändrat karaktär. Åkermarkerna hålls ännu öppna, men delar av de äldre betesmarkerna är idag bevuxna med täta lövskogar. En del av dessa lövskogar har fått höga naturvärden.

Det är inte rimligt att ha som målsättning att i sin helhet återskapa det äldre landskapet kring Sundsby med hävdslag och markanvändning. Som en jämförelse kan nämnas att det t ex 1652 fanns 110 nötkreatur, 90 får, 55 getter, 50 svin och 10 hästar på Sundsby. Att återfå en sådan hävd är inte möjligt idag.

Istället är avsikten att rikta skötselåtgärderna så att viktiga drag i den rumsliga strukturen och historiska markanvändningen bevaras och tydliggörs, som kan öka kunskaperna och förståelsen för landskapselement och markslag i sitt kulturhistoriska sammanhang. Utgångspunkt för åtgärderna är de kunskaper om det historiska landskapet som lantmäterikartorna från 1699 och 1892 ger.

När det gäller stora delar av den äldre inägomarken och vissa delar av den tidigare utmarken får den historiska markanvändningen vara vägledande för skötseln. Syftet är dels att spegla områdets karaktär såsom det såg ut åtminstone fram till 1800-talets slut, dels att skapa förutsättningar för att de värdefulla djur- och växtarter i området som är beroende av en ljus och öppen livsmiljö ska överleva i livskraftiga populationer. Ett tredje syfte idag är också att bevara vissa naturvärden som har tillkommit under senare tid.

Syften

- ~~☞~~ Bevara jätteekarna och ekhagarna och de arter som är knutna till dessa miljöer.
- ~~☞~~ Bevara en stor och sammanhängande hedekskog i fri utveckling.
- ~~☞~~ Bevara de åldriga hållmarkstallskogarna och de arter som är knutna till dessa miljöer.
- ~~☞~~ Bevara de för fågellivet viktiga vattenmiljöerna vid de grunda vikarna intill säteriet.
- ~~☞~~ Bevara de välhävdade strandängarna och här bibehålla förutsättningar för flora och fauna beroende av kortbetade strandängar.
- ~~☞~~ Bevara och tydliggöra viktiga kulturhistoriska drag och lämningar i säterimiljön. Det innebär bl a att
  - *den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen bevaras*
  - *de öppna ytorna hävdas så att igenväxning förhindras*

- *igenväxande betesmarker restaureras*
- *stengärdesgårdar, torpmiljöer, äldre vägsträckningar och andra kulturlämningar får en skötsel så att de blir väl synliga i landskapet.*
- ✂ Förbättra tillgängligheten genom upprustning av befintliga stigar och leder, uppskyltning samt besökarinformation. En plan för handikappsanpassning tas fram.

Prioriteringar

De viktigaste och mest brådskande naturvårdsåtgärderna i området är att säkerställa tillgången på grova ekar i området runt säteriet och Ruddammen. De grova ekar som finns idag måste friställas.

Ett annat viktigt område för naturvårdsinsatser utgör den äldre hedekskogen i söderslutningarna från säteriet till Ramsdalen. Denna skog måste lämnas till fri utveckling men röjas på uppväxande ädelgran. Restaureringen och betet i det kustnära lövskogsområdet mot Sundsby kile har också högsta prioritet. Inom det nyligen avverkade granbeståndet måste all planterad gran omgående avlägsnas och förnygringsytan ställas om till bete.

Utifrån kulturhistorisk synvinkel är åtgärder i de tidigare inägomarkerna, d v s det gamla åkergärdet och omgärdande betesmarker i anslutning till säteribebyggelsen, mycket angelägna. Dessutom är de kulturhistoriska aspekterna av hög prioritet i de delar av området som angränsar till säteriets bebyggelse och vid de äldre vägarna som löper genom området (vilket också omfattar de torplyckor och andra kulturhistoriska lämningar som återfinns i anslutning till vägarna).

Uppföljning

För att följa upp huruvida reservatets skötsel ger avsedd effekt och för att undersöka om de övergripande målen uppnås bör följande göras:

Fältbesök av varje skötselområde för att i de fall där så är möjligt bedöma om angivet skötselmål uppfyllts och angivna skötselåtgärder genomförts. Lämpligt intervall: 5 år.

Återkommande inventeringar av lavar i skötselområde 11-22 med metoder som gör att jämförelser mellan olika inventeringstillfällen är möjlig att göra. Lämpligt intervall: 10 år.

Återkommande inventeringar av skalbaggar (eventuellt även andra insektsgrupper) i skötselområde 11-22 med metoder som gör att jämförelser mellan olika inventeringstillfällen är möjlig att göra. Lämpligt intervall: 10 år.

Dokumentation

Naturvårdsförvaltaren dokumenterar samtliga skötselinsatser och uppföljningsåtgärder som görs. Denna dokumentering innefattar även kostnader och finansiering.

Metoder som används vid olika typer av uppföljande undersökningar måste noggrant dokumenteras. Detta gör lämpligen av den som genomför själva undersökningarna.

Revidering

Skötselplanen bör revideras då uppföljning av skötselåtgärderna ger indikation på att behov finns. Tidsintervallet för revidering bör dock inte under några omständigheter överstiga 15 år.

För samtliga områden gäller följande generella skötselråd:

Avverknings- och röjningsarbeten

Avverkning och röjning bör ske under höst eller vinter och uttransport av virket skall ske på tjälad eller torr mark med maskiner med lågt marktryck. Utkörning av virke får ej ske längs på kartan markerade vägar och stigar.

Avverkningsavfall avlägsnas efter avverkning från stigar, vägar, bäckar, diken, odlingsmarker och anläggningar såsom gärdesgårdar, husgrunder etc samt i anslutning till dessa.

Alla grövre stammar av döda träd bör lämnas på plats. Om de ligger olämpligt (se ovan) ska de förflyttas till mer lämpliga delar inom området.

Klenvirke och sly kan dras ihop till högar. Dessa högar kan med fördel lämnas kvar att förmultna på lämpliga platser (se ovan). Efter omfattande röjningar kan omfånget av sly bli mycket stort. Det bör då om möjligt flisas. Delar kan brännas på ett fåtal lämpliga platser.

Kulturhistoriska aspekter bör vägas in vid dessa gallringar och röjningar. Områden som i skötselmålen uttryckligen ska bevaras som historiska rekonstruktioner bör naturligtvis lämnas fria från större vedförekomster. Denna ved kan då transporteras till andra marker.

Eldning

Får endast ske på anvisade platser. Dessa platser bestäms i samråd mellan skötselansvariga och länsstyrelsen.

Stängsling

Vid allt stängselarbete skall stängseldragning göras så att inga kulturhistoriska lämningar skadas. Sträckningen ska också om möjligt anpassas till gamla ägofigurer.

Bryn och brynskötsel

Alla uppväxande ungträd måste avverkas inom de områden som har brynskötsel. Brynen ska avverkas relativt sällan - ca var 20 år - men då beskäras kraftigt. Rotsläende buskar som slån och nypon kan beskäras kraftigare än andra arter som olvon, berberis etc. Mot öppna ytor som åkrar och ängar bör man ha en gräs-och örtdominerad zon. Denna kan slås oftare, ca var 3-5 år.

Friställande av gammelekar

De grova ekarna bör ha en helt fri krona utan inträngande ungträd. Det är värdefullt om delar av ekstammarna kan nås av direkt solljus under någon del av dagen. Även döende eller helt döda ekar bör skötas efter dessa direktiv då detta förlänger deras höga naturvärde som miljö för en lång rad växter och djur.

Kulturhistoriska lämningar

Alla ovannämnda åtgärder ska utföras med försiktighet så att kulturhistoriska lämningar inte förändras eller skadas.

Värdefulla kulturhistoriska lämningar som t ex stengärdesgårdar, öppna diken och äldre vägar ska underhållas och hållas fria från träd och buskar av igenväxningskaraktär. De ska skötas på ett sådant sätt att de är väl synliga i landskapet.

Vid dikesrensning bör diket ej breddas eller grävas djupare än till den gamla dikesbotten. Rensningen bör utföras på hösten då växt- och djurliv inte tar skada. Rensningsmassorna sprids på omgivande åker

Beskrivning av områden med olika skötselriktning

Områdesindelningen redovisas på karta över skötselområden (*=koncept finns hos Länsstyrelsen). I texten hänvisas till den utförliga skötselplanens områdesavgränsningar med detaljerade beskrivningar av mål och skötselåtgärder.

Fri utveckling

(Skötselområde 7, 8, 9, 10, 15, 17, 21, 24)*

Dessa områden inbegriper framförallt äldre lövskogspartier där betesprägel gått förlorad och där en restaurering av hagmarkerna bedöms realistisk. Det finns också äldre lövskogspartier där utvecklingen gått mot ett mer naturskogsliknande tillstånd och där bete med tamboskap inte är den optimala skötseln. Vidare finns, särskilt inom de mer höglänta delarna, partier med hållmarksbetonad barrskog vilka bedöms ha en potential att på sikt utveckla stora biologiska värden om de lämnas orörda. Här och var finns även bestånd av anlagd skog vars biologiska värden och ekologiska potential kan ifrågasättas men som ändå föreslås för fri utveckling närmast av praktiska skötselskäl.

Bete

(Skötselområde 1, 3, 4, 11, 12, 13, 18, 22, 23)*

Den samlade betesarealen uppgår till ca 30 hektar. Ett mer intensifierat bete föreslås inom nuvarande betesområden med låg hävd, vissa ohävdade tidigare öppna betesmarker samt inom vissa äldre, beskogade betesområden vilka öppnats efter avverkningar i området. Målet är att uppnå en optimal hävd på strandängar och hagmarker. En intensifierad och utvidgad betesregim motiveras av såväl biologiska som av kulturhistoriska skäl. Att bevara hagmarkerna innebär förutom beteshävd att förekommande större träd (främst ekar)

sparas. I vissa fall måste hagmarken restaureras genom manuella röjningar. Betestrycket bör motsvara 1 nöt samt 1 tacka med lamm/hektar. Totalt innebär detta ca 30 vuxna nötdjur samt lika många tackor med lamm.

Ett iordningställande av samtliga betesmarker kommer att innebära att flera områden måste restaureras genom inledande gallring, slyröjning samt stängsling.

Åker

(Skötselområde 19)*

Detta område omfattar säteriets hemåkrar, vilka har brukats under mycket lång tid. Åkermarkens arrondering är densamma idag som vid 1600-talets slut. Av kulturhistoriska skäl är det angeläget att åkerns fältform bevaras intakt och att hela åkerytan även fortsättningsvis brukas och ingår i växtföljd. Vissa iståndsättningsåtgärder är nödvändiga.

Parkvård.

(Skötselområden 14, 16)*

Säteriets bebyggelse förklarades tillsammans med omgivande trädgård som byggnadsminne 1981. Detta innebär att bebyggelsen skyddas av Kulturminneslagens bestämmelser. Bebyggelsen får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras utan länsstyrelsens tillstånd. Även rumsindelning, stomme och fast inredning skall bevaras

Målet för skötseln av parkområdet är att områdets slottsparkartade karaktär med grova, mer eller mindre fristående, träd bibehålls. Grova ekar, askar och lindar bör friställas. Östra delen är delvis bevuxen med ädelgran som sprider sig kraftigt inom området. Det är en viktig åtgärd att stoppa spridningen genom att avlägsna ädelgranen. På sikt kan det var lämpligt med bete i den östra delen av området.

Ruddammen.

(Skötselområde 20)*

Halva dammens yta består sommartid av öppna vattenytor. Uppgrävning utförs i flera etapper så att hela dammen så småningom får öppna vattenspeglar.

Kulturhistoriska lämningar

Ett viktigt mål för skötseln av området är också att bevara och lyfta fram värdefulla kulturhistoriska lämningar. Avsikten är att landskapselement som t ex stengärdesgårdar, öppna diken och äldre vägar ska underhållas och hållas fria från träd och buskar av igenväxningskaraktär. De ska skötas på ett sådant sätt att de är väl synliga i landskapet.

Parkeringsplats

(Skötselområde 2)*

En förbättring av infarten till befintlig parkeringsplats så att även större fordon som bussar lätt kan parkera och använda området.

Skyltning, information och stigar

Befintliga stigar och ledssystem underhålles. Stigen mot Solklinten förses med lämpliga anordningar i syfte att minska det omfattande markslitage som nu kan konstateras. Genomgångar utförs i stängsel där så erfordras.